HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

איפוך אנא לא סלקא דעתך דכתיב [1] ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב [2] ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ואפרשה כפי אל ה' אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל (א) כגון א תשעה באב ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן ג כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות א"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני אמר רב שישא בריה דרב אידי אבא הכי קשיא ליה מכדי תנן אסור ברחיצה נועלין את המרחצאות למה לי אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר לימא מסייע ליה א) ד כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין ב) ה טבילה בחמין מי איכא [א] שאובין נינהו אלא לאו בצונן וחייבי טבילות אין איניש אחרינא לא אמר רב חנא בר קטינא לא נצרכה אלא לחמי טבריא אי הכי אימא סיפא א"ר חנינא סגן הכהנים כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה ואי אמרת בצונן מותר ירחץ בצונן אמר רב פפא באתרא דלא שכיח צונן תא שמע ג) ו כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר ד) ז וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ ה) ח וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו ובמאי (ב) עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו והאמר רב ששת ט אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא לעולם בחמין ודקא קשיא לך וכן אתה מוצא במנודה ובאבל אשארא קאי תא שמע דאמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה י התם כשתכפוהו אבליו הוה דתניא ו) כ תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ל ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא מ בתער אבל לא במספרים נ במים ולא בנתר ולא בחול אמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה מידי דהוה אבשרא וחמרא מיתיבי

איפוך אנא. דפלגא דיומא קמא הוו קרו ומפטרי ובעו רחמי ובאידך פלגא מעייני: **על מעל הגולה.** ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: **ובמנחת הערב קמתי.** אלמא באידך פלגא בעו רחמי עד פניא מכלל דפלגא קמא מעייני במילי דמתא: בנחמיה בן חכליה כתיב בעזרא ואלי יאספו. לי היו מתאספין ובאין טובים שבהן להגיד לפני על מעל וחטא הגולה להפריסם: משומם אישתורדי"ן בלע"ז. על מעלם שמתוודין עד מנחת הערב מחצות ואילך שהצל נוטה כדאמרינן במס' יומא (דף כח:) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי: **קמתי מתעניתי.** לא שמתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מלער נפשיה. ובקרעי ואם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה: **כל שהוא משום אבל.** כל תענית שאסרו חכמים רחילה משום אבל כגון ט' באב שהוא משום אבילות חורבן וכל שכן אבל ממש שמתו לפניו דאית ליה צערא טובא אסור בין בחמין וכו': **משום תענוג.** שמצטערין ואוסרין עצמן בתענוג: ה"ג **אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות וא"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מיבעי ליה למיתני.** בתמיה. אף אנן נמי תנינא במתנית' דקתני גבי תענית צבור ז) ונועלין את המרחצאות דהיינו חמין אבל צונן מותר א"ל אביי כלומר ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דבצונן אסור היכי הוה בעי למיתני סוכרין את הנהרות היכי מצי למיסכרינהו: **אבא.** רב אידי הכי קא קשיא ליה במתניתין דקאמר שמע מינה דלא אסר אלא חמין מכדי קתני מתני' אסורין ברחילה וסתם רחילה בין חמין בין צונן למה לי תו למיהדר ומיתנא ונועלין אלא למימרא דדוקא חמין וכו': **לימא מסייע ליה.** לרב חסדא דאמר כל שהוא משום אבל אסור אפילו בצונן: **כל חייבי טבילות.** נדה ויולדת טובלים כדרכן: **טבילה בחמין מי איכא.** חמי האור הא שאובין נינהו: **אלא לאו בצונן.** וחייבי טבילות אין משום דטבילה בזמנה מצוה שממהר לטהר עצמו: ה"ג **כולי עלמא לא.** (ג) בחמין ולא בצונן: **לא נצרכה אלא לחמי טבריא.** והלכך חייבי טבילות אין כולי עלמא לא אבל בצונן שרו: **כדי.** ראוי הוא בית אלהינו כו': **ואם איתא.** כדמוקמת לה דבצונן שרי מאי קא מהדר ליה רבי חנינא לתנא קמא מאיבוד טבילה נהי דלא טבלי בחמין משום כבוד בית אלהינו הא מצו טבלי בצונן אלא לאו בצונן נמי אסירי והיינו דאמר לאבד: **אמר רב פפא.** לעולם בחמי טבריא והיינו דקאמרי' חייבי טבילות אין כולי עלמא לא ובצונן כ"ע שרי ומאי לאבד דקאמר ר' חנינא כגון באתרא דלא שכיח צונן: **כשאמרו אסור** (ד) **[במלאכה].** גבי תענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. מהכא ח) משמע דבלילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר: **יצא לדרך.** חוץ לעיר: **וכן אתה מוצא במנודה ואבל:** הכי גרסינן **במאי אילימא בחמין מי שרי והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן מאי לאו אכולהו כו'.** הא דקתני וכן אתה מוצא במנודה ואבל אכל הני קאי ואפילו ארחילה ושמע מינה דבתענית צבור אסור לרחוץ כל גופו ואפילו בצונן ותיובתא לרפרם בר פפא: **לא אשארא קאי.** אנעילה (ה) וסיכה ולעולם הך רחילה בחמין היא אבל בצונן שרי לרחוץ כל גופו. והשתא דאמרת במנודה ואבל לאו ארחילה קיימי ליכא לאקשויי כדפרכת לעיל אילימא בחמין מי שרי: **ורחץ בצונן בתוך שבעה** גרסינן. אלמא בצונן שרי: **שתכפוהו אבליו.** בזה אחר זה כדקתני שמתו בניו שניהם ולפיכך התירו לו כדאשכחן גבי שיער: **מיקל בתער.** דשקיל פורתא מינייהו: **ובתער.** דרך שינוי: **נתר.** קרקע הוא או אבן כעין שקורין קרי"א בלע"ז: **בנתר וחול.** דרך לכבס שיתלבן: **מידי דהוה אבשרא וחמרא.** דתענוג הן כלונן:

אין

איפוך אנא. פי' דנימא פלגא קמייתא דיומא מצלו ובעו רחמי ואידך פלגא מעייני במילי דמתא ומשני לא ס"ד: **אמר** רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב (ו) אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו'. ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנח במפה ומעבירה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הכר כדי ללחלחו ומעבירו על גבי עיניו: **וכל** שהוא משום תענוג וכו'. ועכשיו שאין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז וצום גדליה כך פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין:

ונועלין המרחצאות. פי' שהן חמין: **אטו** סוכרין נהרות כו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מצי למסכר כלומר כמו כן לא תידוק מהא דקתני ונועלין המרחצאות: **טבילה** בחמין מי איכא. הא שאובים נינהו מדלא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשירה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבריא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר ט) דהמשכה כולה כשירה ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאובים אבל טבילה ודאי אינו עולה בהם:

וכן אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אכולהו. פי' (ז) אהא דקאמרינן ובצונן מותר דאבל נמי ° מותר בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני אשארא כלומר אשאר דינין (ח) אנעילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: **הכביד** שערו מיקל בתער. פי' דרך חתיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

מסורת הש"ס

א) שבת קיא. ביצה יח: יומא פח., ב) [ברכות כב.], ג) מו"ק טו:, ד) [תוספ' פ"א], ה) [מו"ק שם פסחים נד:], ו) מו"ק יז:, ז) [לעיל יב:], ח) [עי' רש"י פסחים נד: ד"ה בין השמשות וכו' והמג"א סי' תקנד ס"ק כג הניחו בצ"ע], ט) [פ"ק דתמורה דף יב: וע"ש בתוס' ד"ה ואין],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב. נ"ב פי' בדרבנן אית לפלוגי בין שהוא משום אבל ובין שהוא משום תענוג אבל ביוה"כ שהוא דאורייתא אע"פ שהוא משום תענוג אסור בין בחמין בין בצונן: (ב) שם מאי לאו אכולהו ובמאי אילימא בחמין כו' כצ"ל ותיבת עסקינן נמחק: (ג) רש"י ד"ה ה"ג כ"ע לא לא בחמין: (ד) ד"ה כשאמרו אסור ברחיצה גבי תענית: (ה) ד"ה לא אשארא קאי אנעילה ומלאכה ולעולם הך: (ו) תוס' ד"ה אמר ר"ח כו' כגון תשעה באב ואבל אסור בין כו' כצ"ל ותיבות אסור אפילו בצונן נמחק: (ז) ד"ה וכן כו' פירוש דקאי אהא דקאמרינן דבצונן מותר: (ח) בא"ד כלומר אשאר דינין קאי אנעילה ומלאכה אבל לא:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכן. מותר בצונן וקשי' לר"ח. ק' לי הא אדרבה כיון דמיירי בצונן ואפ"ה תני כל גופו אסור א"ו דהקושיא בהיפוך דמוכח דבתענית ג"כ אסור בצונן כל גופו וקשיא לר"ח וכמ"ש רש"י:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שאובין נינהו) תא"מ (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' רא ס"ק קכה וצ"ע):

◆

לעזי רש"י

אישתורדי"ן [אישטורדי"ץ]. המום.

קרי"א [קרייד"א]. גיר.

◆

רבינו גרשום

איפוך אנא. דמצפרא מצלי ולאורתא קרו ומפטרו. **במנחת הערב** [וכו'] **ואכרעה על ברכי.** אלמא דרביעית בתרא הוו מצלי. **אף אנן נמי תנינא.** דבתענית צבור אינו אסור אלא בחמין, דקתני נועלין את המרחצאות. א) אבל היכי איבעי ליה למיתני, מי מצי למיתני סוכרין את הנהרות. **א"ר שישא בר אבא רב אידי בר אבין הכי קשיא ליה מכדי קתני אסורין ברחיצה.** דרחיצה משמע בחמין, למה לי למתני נועלין את המרחצאות. דמשמע נמי חמין,לאו למימר דבחמין אסור ובצונן מותר, והיינו דקאמר אף אנן נמי תנינא כרב חסדא, דבתענית צבור בצונן מותר. **נימא מסייע ליה.** לאביי, דשמעינן ליה דאמר תענית צבור אסור בין בחמין בין בצונן. **לכולי עלמא לא.** הרי לך תשעה באב ב) שהוא תענית צבור, ודייקינן דאפילו בצונן אסור. **אמר רב חנא.** מהכא לא תסייעי' לאביי, דלא נצרכא הא דקתני טובלין כדרכן אלא לחמי טבריא, דמצי למיטבל בהו, והכי קאמר, טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא, אבל בצונן אפי' לכ"ע שרי. **כדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת.** שלא יהיה טובל עליו בת"ב כלל. א"א בשלמא דת"ק אמר כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בצונן בת"ב אבל כ"ע לא, היינו דקא פליג רב חנינא עליה דת"ק דחייבי טבילות אין טובלין בצונן, דכדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת, אלא אי אמרת בצונן שרי לת"ק, והכי קתני חייבי טבילות טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא, אבל בצונן מותר לכ"ע, וקפליג רב חנינא עליה דת"ק דלא מצי למיטבל בחמין, א"כ ליכא איבוד טבילה, דהא טביל בצונן אע"פ שאינו טובל בחמין, דהא שרי בצונן לכ"ע, אלא לאו לעולם אמר ת"ק בצונן טובלין אבל כ"ע לא, ומסייעא לאביי. **א"ר פפא.** לעולם אמר ת"ק טובלין כדרכן בחמין אבל לכ"ע אסור, וצונן שרי לכ"ע, ודאמר א"כ טבילה בצונן איכא וליכא איבוד טבילה, ר' חנינא הוה קאי בדוכתא דלא שכיחא צונן, ולעולם מהכא לא תסייעיה לאביי. **כל [ש]אמרו אסור ברחיצה כו'.** באלו תעניות. **מאי לאו.** הא דקתני וכן אתה מוצא באבל, אכולהו, אהאי נמי דקתני בסיפא דמילתא (בהאי מסכתא באידך פירקא), כשאמרו אסור ברחיצה וכו', ורחיצה לא משמע אלא בחמין, וקשיא למאן דאמר כל שהוא משום אבל אסור בין בחמין ובין בצונן. **לא אשארא.** לבד מרחיצה קאמר וכן אתה מוצא באבל, אבל ברחיצה מוחלקין, דאילו בתעניות קתני ברחיצה דמשמע בחמין אבל לא בצונן, ואילו באבל אסור בין בחמין בין בצונן.

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה י סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף ז:

ס ב מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג עשין סס טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א:

סא ג מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טור וש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג:

סב ד מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הלכה ג טוש"ע שם סי' תקנד סעיף ח:

ה [טוש"ע יו"ד סימן רא סעיף עה]:

סג ו ז ח מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טור ש"ע שם סימן תקעה סעיף ג:

סד ט מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג עשין ג טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א:

י [טוש"ע י"ד סימן שפא סעיף ד]:

סה כ מיי' שם פ"ו הלכה יג טוש"ע י"ד סי' שצ סעיף ג:

סו ל מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א:

סז מ מיי' שם טוש"ע שם סי' שצ סעיף ג:

סח נ מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א:

◆

תורה אור השלם

1. וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב: עזרא ט ד
2. וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי וָאֶכְרְעָה עַל בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל יְיָ אֱלֹהָי: עזרא ט ה

◆

מוסף רש"י

בין בתשעה באב בין ביוה"כ. ואע"פ שאסורין ברחילה (ביצה יח.). **כשאמרו אסור במלאכה.** גבי עברו אלו ולא נענו (מו"ק טו:). **וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל כו' אסור ברחיצה.** בתענית צבור (שם).

◆

רבינו חננאל

[ו]תפלת התענית בשחרית לא יכלינן למימר, דכתיב ואלי יאספו כל חרד בדברי אלקי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב, ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלקי, ש"מ דתפלת התענית באחרית היום הוא ברביעית האחרון. אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב ואבל אסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, אבל כל שהוא משום תענוג כגון תענית ציבור בחמין אסור ובצונן מותר. ודייק רב אידי ממתני', מאחר דקתני אסורין ברחיצה למה לי למיתנא תוב ונועלין את המרחצאות, אלא רחיצה דאסרנא רחיצה במרחץ בחמין הוא דאסור אבל בצונן שרי. ואתינן לסיועיה לרב חסדא מיהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכיפורים, ואמרי' [בחמין] ליכא לאוקומה דשאובין נינהו, אלא בצונן, ואי אמרינן לכולי עלמא רחיצה בט' באב בצונן שרי, איצטריך לאשמועינן טבילה בצונן שהיא מצוה בזמנה דשרי, אלא ש"מ רחיצה אפי' בצונן אסור, ובטבילה דמצוה הוא דשרי, ולכולי עלמא אסור. ואדחי', לעולם בצונן לכולי עלמא שרי, והא ברייתא בחמין היא, ואם תאמר מים שאובין הן, כגון חמי טבריא דמים חמין נינהו. ואקשינן, אי הכי סיפא דקתני ר' חנניא [סגן] הכהנים אומר (מים חמין) כדי הוא בית אלקינו (לעבור) [לאבד] עליו טבילה אחת בשנה, לטבול בצונן דשרי וליכא עבירה. ודחי באתרא דליכא צונן, ורחיצה בחמין אסור משום כבוד בית אלקינו שחרב, כדי הוא בית אלקינו לאבד מצות טבילה (אחת) בזמנה פעם אחת. ת"ש כשאמרו בתענית אסור ברחיצה לא אמרו [אלא] כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר, הא כיצד יצא לדרך נועל, הגיע לעיר חולץ הסנדל מרגלו ומהלך יחף. וכן אתה אומר במנודה ובאבל. ודחינן לא, כי קא קתני וכן באבל בנעילת סנדל ואמלאכה אבל רחיצה לא, ולעולם בחמין.

א) אולי צ"ל א"ל אביי אלא היכי וכו'. ב) לכאורה תמוה דהא גם לר"ח בת"ב אסור בצונן ומאי מייתי מינה ראיה לאביי ואולי דרבינו לא היה גורס בדברי ר"ח כגון ת"ב ועדיין צ"ע.